

KENTSEL DÖNÜŞÜME KARŞI KENT HAKKI MÜCADELESİ: KAZIM KARABEKİR MAHALLESİ'NDE MEKÂNSAL KİMLİK VE DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ¹

The Right To The City Against Urban Transformation: Solidarity
Patterns And Spatial Identity in Kazım Karabekir Neighbourhood

Hakan Yücel*
Gizem Aksümer**

Öz

Gecekondu mahallelerinde kentsel dönüşüm kapsamındaki yıkımlara karşı Kent Hakkı mücadelesi, bize, kentsel hareket oluşturmak konusunda mevcut kurumsal siyaset pratiklerinin sınırlayıcılıklarının aşılması gerektiğini göstermektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin kapsamına alınan gecekondu mahalleleri bu mücadeleler bağlamında değerlendirebileceğimiz son derece önemli kentsel mekânlardır. Kuruluş süreçlerinde de kentsel mücadeleyi deneyimleyen bu kentsel alanlar, geçmişten gelen mücadele deneyimleri, mekânsal aidiyetleri, güçlü toplumsal örüntülerinin de etkisiyle, kentsel dönüşüm kapsamındaki diğer kentsel mekânlardan farklılaşmaktadırlar. 2010 yılı Nisan-Haziran aylarında Sarıyer Kazım Karabekir Mahallesi'nde gerçekleştirdiğimiz araştırmanın verilerine dayanan bu makalede, “kendi evlerini savunma” noktasından çıkarak; yaşam biçimlerini, dayanışma örüntülerini ve toplumsal ilişkilerini koruma noktasına gelen, hatta kentin geneli üzerine söz söyleyen, talepte bulunan bir mücadeleye dönüşen süreç “Kent Hakkı” bağlamında okunmuştur.

117

Anahtar Sözcükler: Kent Hakkı, kentsel dönüşüm, gecekondu, kentsel toplumsal hareketler

Abstract

Struggles for “The Right to the City” against urban transformation that occurred in gecekondu neighborhoods, push us to overcome the restrictive current institutional and political practices in establishing new urban movements. Gecekondu neighborhoods within the scope of urban transformation processes have a significant importance because of their urban movement capacity. From their establishment, they experience many times urban struggles, they are differentiated from the other formal neighborhoods on grounds of their socio-cultural and

* Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi, Yrd. Doç. Dr. / atmali@yahoo.com

** İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Öğrencisi / gizemaksumer@gmail.com
Eğitim Bilim Toplum Dergisi / Cilt:9 Sayı:36 Güz: 2011 Sayfa: 117-139
Education Science Society Journal / Volume:9 Issue:36 Autumn: 2011 Page: 117-139

political history. Their politically active past, spatial identity, loyalty to the locality and social capacity are stronger than in other neighborhoods. This paper aims to show the results of a field research, which was realized in the neighborhood Kazım Karabekir in the district Sarıyer between April-June 2010. The paper purposes to read the processes of struggle against the urban transformation within the scope of 'The Right to the City' concept. In this regard, this essay aims to reveal the effects of spatial loyalty, solidarity patterns and a politically active past to the struggle.

Keywords: Right to the City, urban transformation, gecekondu, urban social movements

GiriŖ

“Kentsel dönüŖüme karşı mücadele Kent Hakkı bağlamında hangi özelliklere sahiptir?” sorusuna cevap aradığımız bu makalede, kenti teorik soyutlamalarla değil, praksisin kendisiyle (Lefebvre, 1972) anlayabileceğimiz iddiasıyla yola çıkmaktayız; praksiŖi inceleyebilmekse, kent toplumunun en önemli parçasını oluşturan yoksul kesimlerin direniŖ pratiklerinin doğru anlaşılabilmesiyle mümkün olacaktır. Makalede, İstanbul gecekondu mahallelilerinin Kent Hakkı'nı elde etmek için sürdürdüğü mücadelenin özellikleri ortaya konacak, mücadeleyi güçlendiren ve zayıflatan faktörler belirlenmeye çalışılacaktır.

Kent yoksullarının yoğunlaştığı gecekondu mahallelerinde yaşayanların, mekânla olan ilişkileri ve daha önceki kentsel mücadele deneyimleri bizce kentsel dönüŖüme karşı mücadelede son derece önemli etkenlerdir. Ülkemizde toplumsal hareket bağlamında en yaygın ve etkin örneklerin gecekondu hareketleri olması da, gecekondu bölgelerini bu anlamda ayrıcalıklı bir konuma yükseltmektedir. Gecekondu bölgelerinin hem kurulması, hem yıkımın önlenmesi hem de altyapı ihtiyaçlarının karşılanması çoğu kez gecekondu halkının mücadelesine bağlı olmaktadır (Erder, 1998). Kuruluş dönemlerinde yaşanan gecekondu hareketi, söz konusu bölgelerde örgütlenmeyi, birlikte hareket etmeyi ve mekânla özdeşleşmeyi güçlendirmektedir. Enformel kentsel alanlar, içinde yaşayanların olanakları ölçüsünde mekânın kendileri tarafından kendileri için düzenlendiği ve dayanışmanın etkin olduğu kentsel bölgelerdir. Bu durum, kent yoksulları için düzenlenmiş olan toplu konut alanlarında görülenin aksine, mekâna yabancılaşma sorununu ortadan kaldırmakta, özdeşleşme duygusunu güçlendirmektedir (Dépaule, 1984: 487). Gecekondu bölgelerinin önemli bir bölümü, 1970'li yılların kentsel mücadele deneyimlerini yaşamış bölgelerdir (Aslan, 2005a). Şükrü Aslan'ın birçoğunu “sıra dışı mahalleler” olarak tanımladığı bu gecekondu bölgeleri, diğerlerine oranla örgütlenme deneyimleri daha yüksek, yoğun ve siyasi yönü belirgin mücadelelerin etkisiyle mekânda vücut bulan siyasi bilince sahip bölgelerdir (Aslan, 2005b). Bu etkenlerin söz konusu bölgelerde “Kent Hakkı” arayışıyla

açıklamayı önerdiğimiz kentsel dönüşüme karşı direniş mücadelelerinde belirgin etkileri bulunduğunu ifade edebiliriz.

Kentsel dönüşüme karşı çıkan farklı toplumsal aktörler arasından, Kent Hakkı'nı elde edebilme mücadelesinde gecekodu mahallesi örgütlenmelerinin öne çıkması, kentsel dönüşüm politikalarından birebir etkilenen, gündelik yaşamlarına dair sıkıntılar çeken grupların bu kategoride bulunuyor olmasından ileri gelmektedir. Emekçilerden oluşan bu grubun kenti kullanan ve mekâna bağlı dayanışma pratikleri üreten, direnişi de bu dayanışma pratiklerinden yola çıkarak geliştiren bir grup olması bu makalenin iddiaları açısından oldukça önemlidir. Diğer tüm grupların, kentsel dönüşüm karşıtı direnişi, kamusal hassasiyetler üzerinden üstlendikleri bir görev gibi görmelerine karşın; mahalleliler, gündelik yaşamlarına dair baskıyı hissettiklerinden dolayıdır ki, bu değişime daha temelde bir karşı duruş göstermektedirler. Diğer yandan mahalleliler, kentin görece yoksul, eski işçi sınıfı nitelikli kesimleridir, dolayısıyla kent toplumu içerisinde önemli bir rol üstlenmektedirler.

Çalışmamızda, İstanbul'daki kentsel dönüşüm sorunu Kent Hakkı mücadelesi açısından incelenmiştir. Kentsel dönüşüm çok mekânlı, çok aktörlü, çok stratejili bir süreç olarak yerel ve küresel arasındaki çatışmanın yansıması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Kent Hakkı'nı kurabilmek de çok aktörlü, çok stratejili süreçler sayesinde, temel insanî ihtiyaçların karşılandığı toplumsal mekanizmalardan yola çıkılarak mümkün olabilir. Dolayısıyla mekâna yukarıdan müdahaleye karşı, toplumu değiştirmeye muktedir tek büyük sınıf olan ezilen kesimler, geleneksel ilişki ağları ve dayanışma örüntüleri sayesinde güçlenerek bir mücadele sürdürmektedirler. Bu mücadelenin yarattığı direnç, Kent Hakkı'nı kazanmak için önemli bir etkidir.

Bu makalede öncelikle kentsel dönüşüm ve Kent Hakkı meselesine dair bir tartışma yürütülecek, Kent Hakkı'nın nasıl ele alındığı ortaya konacaktır. Dolayısıyla, cevabını aradığımız ilk soru "Kent Hakkı nasıl tanımlanır?" olacaktır. Ardından Kent Hakkı'nı elde edebilmek için gösterilen direnişten söz edilecek, bu süreçte örnek alan üzerinden "eski gecekodu" mahallelerinde ikamet eden kesimi güçlü kılan toplumsal öğeler ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, mahallelerin gündelik yaşam pratikleri ve bu pratiklerin mekâna dair yarattığı bağlılık ve aidiyet araştırılmış, bu duyguların Kent Hakkı'nı kurabilmek, kentsel hareketi güçlendirmek ya da zayıflatmak konusundaki etkisi değerlendirilmiştir.

Kentsel Dönüşüm ve Kent Hakkı

Lefebvre, toplumun, görme, işitme, tatma, dokunma gibi tüm algılarını bir mekânda birleştirme ihtiyacı içinde olduğunu savunur (Lefebvre, 1970: 83). Kent ekonomik varoluşların bir bileşeni ve üretim ilişkilerinin etkileyenidir: “*Kentsel gerçeklik üretim ilişkilerini tamamen dönüştüremese bile, onları değişikliğe uğratar. O halde, mekân ve mekânsal politika hem sosyal ilişkilerin bir ifadesi, hem de onların etkileyeni olur*” (Lefebvre, 1970: 25). Kent, toplumla toplumu değiştirmeye çalışan güçler arasındaki çatışmanın en açık yansıtıcısıdır ve mekâna dair her müdahale dönüştürücüdür, ideoloji içerir.

Bu bağlamda Kent Hakkı, yalnızca düzgün, sağlıklı bir kentsel çevrede yaşayabilmekle ya da kendine uygun niteliklerdeki bir konutta oturabilmekle hakkını kazanmakla sınırlandırılmaz (Lefebvre, 1972). Kent Hakkı, tüm gündelik yaşam alışkanlıklarına, insanî ihtiyaçlara, temel ihtiyaçlar dışındaki tüm bileşenlere erişebilme hakkını betimler. Kent Hakkı, yalnızca kentsel hizmetlere ulaşmak, kentte “rahat” yaşayabilmek de değildir. De Souza (2010), pek çok yazarın Kent Hakkı kavramını çok dar anlamda düşündüğünü belirterek eleştiride bulunmaktadır. İnsanî ölçekte, ödenebilir evlerin, çevreyi koruyan politikaların, katılımcı demokratik sistemin varlığının pek çok sivil toplum kuruluşu açısından Kent Hakkı’nı kurmakta yeterli olarak görüldüğünü savunan de Souza, bu tutumu eleştirmekte, Lefebvre’in tanımıyla uyumlu olmadığını savunmaktadır (de Souza, 2010: 316). Sosyal adalet, doğanın korunması, demokrasi söylemleri ortalıkta dolaşsa da, bunların hiçbiri devrimci, eşitlikçi bir kent idealini imlememektedir. De Souza, bu Kent Hakkı tanımlarının Keynesyen iktisadi akılla sınırlandırıldığını belirtir (de Souza, 2010). De Souza’dan yola çıkarak bazı soruları sormalıyız: Kentte yaşamak “temsili demokrasinin” mutlak kabulünü mü gerektirir? Kentte yaşamak, kapitalist piyasa ekonomisi içerisinde çalışmayı, büyük otoyollarda arabalar ya da yüzlerce metre aşağıdaki metrolar aracılığıyla koşuşturarak bir yerden diğerine gitmek zorunda kalmayı önden kabullenmek midir? Geleneksel ilişkilerin sürdürüldüğü, özgürlüğü ve samimiyeti, yavaş hareket etme, tembellik etme hakkını aynı anda sunan, eğlenebilme ya da çalışabilme, kendi yaşam biçimine kendi inisiyatifiyle karar verme hakkına sahip olduğumuz bir kent mümkün müdür?

Yukarıda sorduğumuz soruların cevaplarının bizleri kötümser bir noktaya götüreceğini düşünmekteyiz, çünkü Lefebvre’in dediği gibi “*geleneksel kent artık ölmüştür*” (Lefebvre, 1972: 109). Bugünün kenti iki büyük çelişkiyi barındırır. İşçiler, göçmenler, kırsal toplumun çözülüşüyle birlikte, iş ve barınak arayışındaki tarım emekçileri, işsizler, yaşam biçimleri ya da siyasal

yönelimleri sebebiyle dışlananlar kentlere akın etmektedir. Buna karşın kent, kapitalist ilişkiler ağında en önemli sermaye dönüştürme aracı olarak görülmekte, yıkmak, yeniden inşa etmek neoliberal sistemin sürdürülebilirliği için vazgeçilmez bir hal almaktadır. Bugün, kentte yaşayan ve kenti kullanan yoksullar, göçmenler, beyaz ya da mavi yakalı emekçiler, öğrenciler, gençlerdir; varlıklı kesimler ise tüm sistemin hizmet göreni olduğundan dolayı, her an her yerde ya da hiçbir yerde bulunabilir ve yaşayabilir (Lefebvre, 1972). Dolayısıyla kent, hem yoksullar ve dışlanmışlar hem de sermaye sahipleri tarafından yoğun biçimde talep edilen bir mekândır. Kentin bu ikili varoluşu büyük bir çelişkiyi beraberinde getirmekte, bu çelişki parçalı, tam organize olamayan ama yine de siyaseti –az ya da çok- yönlendirme kapasitesine sahip direnişleri tetiklemektedir.

Kentsel dönüşüm, kentsel ayrışma ve kent yoksullarının kentten sürülmesi sorunlarına Engels de, büyük bir öngörüyle değinmiştir (Engels, 1992). Engels'e göre egemen sınıf tarafından gerçekleştirilen kent yoksullarının yaşam alanlarına müdahale, meşrulaştırma nedenleri ne olursa olsun, kent merkezini lüks bir siteye dönüştürme ve yoksulları sürme amacıyla gerçekleştirilmektedir (Harvey, 2008: 24). Harvey, kentsel dönüşümden en çok çekenlerin kent yoksulları olduğunun altını çizerek ve bu süreci kapitalizmin 'yaratıcı yıkımı' olarak tanımlar (Harvey, 2008: 33). Bu durumda, kent yoksulları tüm sürecin en önemli mağduru, diğer yandan en önemli muhalif toplumsal aktörüdür. Kentsel toplumsal hareketlerin bu bağlamda, yalıtılmışlığı alt etme ve kenti büyük sermaye güçlerinin egemen kılmaya çalıştığından daha farklı bir toplumsal imgeye göre yeniden biçimlendirme rolü bulunmaktadır (Harvey, 2008: 23).

Türkiye kentlerine gelince, enformel kentleşme sürecinden sermaye odaklı kentsel dönüşüm sürecine geçişte oldukça sert bir değişim yaşandığını söyleyebiliriz. Bütünsellikten uzak, değişim değeri üzerine odaklanmış, özgünlüğü olmayan projeler, yeni kentleşme pratiğimizin parçasını oluşturmaktadır. Yeni pratiğin adı "kentsel dönüşüm"dür. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren kentsel dönüşüm, kentin içinde kalmış prestijli bölgelerde yaşayan düşük gelirli grupların kentin çeperlerine gönderilmesi, merkeze 'küresel elit' grupların yerleştirilmesi, tüm işlevlerin de bu gruplara göre düşünülmesi şekline evrilmiştir.

Küresel hiyerarşi içerisinde dâhil olmak için her şeyi göze alan kentler, merkezlerini 'yoksullardan arındırmakta', böylece yaratıcı sınıfları, yatırımcıları ve turistleri kendilerine çekmektedirler (Bourdin, 2008: 27).

Lefebvre, geleneksel kentin öldüğünü söylerken, artık onların turistler, meraklı gezginler tarafından bir arzu nesnesine dönüştüğünü vurgular (Lefebvre, 1972). İstanbul'daki yeni kentsel projelerin de büyük reklam faaliyetleriyle satışa sunulması bu arzu nesnesi haline gelen, tüketim piyasasıyla bütünleştirilen kenti gözler önüne sermektedir. Medyada çok sık rastladığımız Ağaoğlu İnşaat'ın Ayazma Projesi reklamları bu bütünleştirme sürecinin söyleminin iyi bir örneğidir. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm, neoliberal teorinin mekânsallaşmış tercümesidir (Rousseau, 2008: 87).

Harvey'e göre, kentsel dünya yeniden kurulmaktadır ve eskinin enkazı üzerine yeni bir kentsel dünyayı kurmak için şiddet gerekir (Harvey, 2008: 28). Yine Harvey, "Kent Hakkı" makalesinde, Engels'in 19.yy'da bahsettiği, kentlerin dönüşümü konusuna vurgu yapar ve o dönemdeki kentin yeniden yapılandırılma sürecine girip, sürekli sermayenin egemenliğinde olduğu durumun, bugün aynı şekliyle gerçekleşmeye devam ettiğini açıklar. Harvey, Engels'in kentin dönüşümünü tanımlamasını kastederek, "1872'de yazıldığı halde Asya'nın birçok yerindeki –Delhi, Seul, Mumbai- çağdaş kent gelişmesine ve de New York'taki soylulaştırmaya (gentrification) doğrudan uygulanabilir" demektedir. (Harvey, 2008: 30).

Diğer yandan Besime Şen, Türkiye örneği için şu saptamada bulunmaktadır: "Soylulaştırma projeleri mekânsal ve toplumsal gerilemeyi önlemeyi hedeflemekte, buna karşın eşitsizlikleri arttırmaktadır. Tepeden inme politikalarla, katılım süreçleri uygulanmadan mevcutta yoğun bir nüfusa hizmet eden bölgeler dönüştürüldüklerinde, yok edilmeyen, yalnızca kentin başka bölgelerine gönderilen "yoksulluk, suç, işsizlik" gibi sorunlar çarpan etkisiyle büyümektedir" (Şen, 2006: 183).

Bu yeni kentleşme pratiği, kent sakinleri tarafından büyük tepkiyle karşılanmakta, kimi yerlerde ciddi eylemlerle, kimi yerlerde ise açılan davalar, dilekçeler ve türlü yöntemlerle protesto edilmektedir. Plan ve projelere karşı çıkanların çok farklı argümanları bulunuyorsa da, hepsinin söylemlerinde eşitsizliklere, adaletsizliklere, kent sakinlerinin yok sayılmasına tepki duydukları açıkça görülmektedir (Yalçıntan/Çavuşoğlu, 2009). Bu karşı çıkışlar uluslararası bir özellik de taşımaktadır, "Hindistan'dan Brezilya'ya, oradan Çin'e, İspanya'ya, Arjantin'e ve Birleşik Devletlere değin, pek çok değişik toplumsal hareket vardır" (Harvey, 2008: 39). Hatta Harvey, daha da ileri giderek, yaşanan bu mülksüzleştirme, mekânın sermaye tarafından sahiplenilmesi, dönüştürülmesi sürecine karşı çıkışların sınıf savaşımları olarak adlandırılması konusunda bir soruyu gündeme getirir.

İstanbul’da, özellikle gecekondu mahallelerini yani emekçi mahallelerini etkileyen bu dönüşüm ve dönüşüme muhalefet, Harvey’in sınıf savaşımı saptamasını doğrular niteliktedir. 2004 yılında gündeme gelen, merkezi ve yerel yönetimlerin gündeminde eş zamanlı olarak yer alan kentsel dönüşüm programları temel hedef olarak “*köhneleşmiş mekânları yenilemek ve kaçak yapılaşmış gecekondu alanlarını ortadan kaldırmak*” hedefini göstermektedir (Şen, 2010: 309). Ancak yukarıda andığımız gibi Engels daha 19. yüzyılda Batı Avrupa’nın büyük metropollerinde gözlemlediğine benzer bir durumun bu bağlamda da söz konusu olduğunu açıkça dile getirmiştir (Engels, 1992). İstanbul örneğinde kentsel dönüşüm projelerinin başlamasıyla sürece dâhil olacağı yolunda haberlerin çıktığı Armutlu, Gazi mahallesi gibi politik kimliği öne çıkan ya da Sarıgöl gibi suçla özdeşleştirilen marjinalleştirilmiş sosyal kimlikleriyle bilinen mahallelerin de öne çıkması bu bakımdan anlamlıdır (Şen, 2010: 318). Kentsel bölgelerin suçla özdeşleştirilerek marjinalleştirilmesinin hem güvenlik güçlerinin müdahalesini (Gönen, 2008) hem de kentsel dönüşüm amacıyla yıkım faaliyetlerini meşrulaştırıcı bir etken olabildiğini söylemek mümkündür.

Kentsel ayrışma süreciyle kentsel dönüşüm projelerinin uygulanması birbirine koşut olarak gerçekleşmektedir. Kent merkezinde ve çeperindeki bazı bölgelerin yoksul kesimlerden arındırılması, hem mekânsal hem sosyal ayrışmayı “sağlamayı” amaçlamaktadır². Bu bağlamda istenmeyen unsurların dışlanması, seçkinlerin yaşam alanlarının homojenleştirilmesi söylemi de işin içine katılmaktadır (Danış/Pérouse, 2005).

Kentsel dönüşüm projeleri hem kent içi çöküntü alanlarını hem de gecekondu bölgelerini kapsamaktadır. Farklı toplumsal yapılara, farklı konut mülkiyet türlerine sahip olan ve içinde yaşayanların mekânla farklı türden ilişkiler kurdukları mahalleler farklı stratejilerle kentsel dönüşüm projelerine karşı mücadele etmektedirler (Kuyucu/Ünsal, 2010). Bizce, kuruluşları sürecinde verilen mücadeleler, mekânı büyük ölçüde kendilerinin kurması açısından onunla yüksek düzeyde özdeşleşmeleri, mekân içerisinde oluşturdukları güçlü dayanışma ağları gecekondu mahallelerindeki stratejileri farklılaştırmakta ve mücadelenin sürekliliğini sağlamaktadır.

Kazım Karabekir Mahallesi’nde Kentsel Dönüşüme Karşı Kent Hakkı Mücadelesi

Kentsel dönüşüme karşı Kent Hakkı mücadelesinde yerel pratiklerin birbirinden farklılaşması bir vakadır. Bu olguyu anlamada yalnızca literatürün incelenmesi yetersiz kalmakta, saha araştırmaları ve hatta katılımcı gözlem

bir zorunluluk olarak kendini dayatmaktadır. Bu durumdan yola çıkarak, 2010 yılı bahar döneminde Sarıyer Kazım Karabekir Mahallesi'nde, 100'den fazla kiŖiye anket uyguladığımız, 15 derinlemesine görüŖme ve 3 grup tartıŖması yaptığımız, katılımcı gözlemlerde bulunduğumuz bir saha araŖtırması gerçekteŖtirdik. Makale içerisindeki tüm grafikler, tablolar ve oranları bu araŖtırmanın bir ürünü olarak kullandık.

AraŖtırmamızda, mahallelinin kentsel dönüŖüme muhalefet pratiklerinin niteliğini, bu muhalefette toplumsal yapının, mekânla iliŖkinin, gündelik yaŖam pratiklerinin, gemiŖteki gecekondu hareketlerinin etkisini dönüŖüm, muhalefet, mekânsal ve siyasal aidiyetler, dayanıŖma örüntüleri temaları etrafında inceledik.

DönüŖüm

Kentsel dönüŖüm süreçlerinin oluŖması küreselleŖme süreçlerinin etkisiyle gerçekteŖir. Buna karŖın bu süreçlerin etkileri, yerel ölçekte daha yoğun Ŗekilde görülür. SanayisizleŖme süreci Türkiye'ye ya da İstanbul'a özgü değildir, ya da üst düzey hizmet sektörü çalıŖanlarının lüks ve güvenli sitelelere yerleŖme isteği de yalnız İstanbul'da görülmez. Yine, enformel yerleŖmeler, gecekondular benzeri yoksul kesimlerin yerleŖtiėi tapusuz alanlar da tüm dünyada farklı biçim ve isimlerde görülür (Davis, 2006). Ancak tüm bu küresel deėiŖim ve dönüŖümlerin etkilerini yerelde gündelik yaŖamlara ve yaŖam biçimlerine doğrudan müdahale olarak görürüz. Kente karŖı tüm müdahaleler, sosyal iliŖkileri ve ağları da etkilemekte, bu da özellikle yoksul kesim için Kent Hakkı'na müdahalelerin ötesine geçerek yaŖam hakkına müdahale noktasına kadar ileri düzeyde sorunlara yol açmaktadır.

Bu bağlamda araŖtırma alanımız olan Kazımkarabekir'in çevresinin büyük ölçekte müdahalelerle deėiŖtirildiėi görülmektedir. Son 20 yıllık süreçte mahalle ve çevresindeki deėiŖim aŖaėıdaki olaylarla önemli ölçüde bağlantılıdır.

1988	Alsit Villalarının yapımı
1990	Sedatkent'in yapımı
1990 - 2000	Köylerin villalaşma süreci (Zekeriyaköy, Demirciköy... vs.)
1994	Tekel Kibrit Fabrikası'nın kapanması
2006	Yolların genişletilmesi sürecinin başlangıcı
2007	Kazım Karabekir Lazların Çayırı'nda 9 villanın yapımı
2009	Çayraşı-Sarıyer Tüneli inşaatı başlangıcı
2010	3. Köprü söylentilerinin başlangıcı

Lefebvre'in (1970) belirttiği gibi artık mekânda şeylerin üretiminden, mekânın yeniden üretimi sürecine geçilmiştir. Fabrikaların kapanması, buna karşın yol-ev-köprü yapımı sürecinin başlaması mahalle için tam da bu sözü doğrular niteliktedir.

Muhalefet

Mahallede, kentsel dönüşüm konusuna karşı ilk tepkinin 2002 yılında, bölge için daha az yoğun ve az katlı bir yapılaşmayı öngören, dolayısıyla mevcut gecekonduların yıkımını gündeme getirebilecek plan nedeniyle gerçekleştiği söylenebilir. Lazların Çayırı denen alana 9 adet villanın yapılmasıyla mahallelinin duyarlılığı artmıştır. 1992 yılında kurulan mahalle derneği, 2005 ve 2006 yıllarında yapılan dernek yemeklerinde yapılması düşünülen planların neler getirebileceğini mahallelilere anlatmış, çeşitli gönüllü gruplar ve akademisyenlerle ilişkiye geçerek öngörülen durumu değiştirmek için bir mücadeleye girilmiştir. Öncelikle yapılan villalara dair dilekçeler verilmiş, parçalı yapılan yıkımlara karşı hep birlikte bir tepki verme yoluna gidilmiştir. “Netice Teyze Olayı” olarak bahsedebileceğimiz bir mesele mahallede o yıllarda vuku bulmuştur. Bir kavşak yapımı için Netice Teyze'nin evi yıkılmak istenmiş, ancak mahalle derneği, gönüllü gruplar ve diğer mahalle sakinleri hep birlikte bu konuya dair hukuki mücadeleye girişmiş, yıkımı engellemiştir.

Yine aynı dönemde gerçekleşen bir başka olay, mahalleye baz istasyonu kurulmasına karşı birlikte yapılan mücadeledir. 2004 yılında mahalleye baz istasyonu kurma girişimleri artmış, mahalleli duruma karşı gelerek yürüyüş yapmıştır. Sonrasında 2 adet baz istasyonu kurulmuş, bunlardan birincisi için mahalleli yürüyüş yapmış, 300-400 kişi, kaldırılana kadar istasyonun başında beklemiş, firma bunun üzerine gelip istasyonu sökmüştür. Diğer istasyon ise

boŖ bir eve yapılmıŖ, sonra bu baz istasyonu da mahalleli tarafından sökölüp yakılmıŖtır.

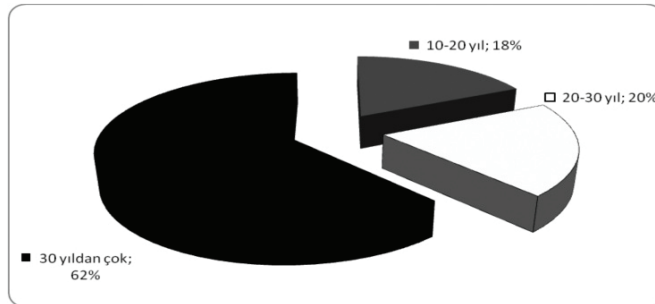
Bunların dıŖında dernek mevcut durumla ilgili mahalleliyi bilgilendirmek için toplantılar yapmıŖ, el ilanları dađıtmıŖ, ecri misil meselesiyle ilgili dilekçelerin yazılmasında ön ayak olmuŖtur. Dolayısıyla imar meselesiyle ilgili olarak Kazımkarabekir Mahallesinde yaŖayan bir kiŖinin baŖına gelen olay, büyük bir grup tarafından sahiplenilip, çözülene kadar peŖi bırakılmamıŖtır. Üstelik mahalle derneğinin gönüllüler ve artık belediyeyle de kurduğu ilişkiler, sürecin daha da kurumsallaŖmasını sađlamıŖtır. DernekleŖme, hukukî mücadele süreçleri, birlikler kurmak, eylemler yapmak, yürüyüŖler ve basın açıklamaları düzenlemek mücadelenin baŖlıca bileŖenleridir.

Mahalle derneği ve çeŖitli siyasal aidiyetlere sahip kiŖiler ve mahalleliyi sahiplenen grupların kentsel dönüŖümü istememelerine karŖın kentsel dönüŖümü bir tehdit olarak görmeme sorunsalı muhalefeti zayıflatan etkenlerden biri olarak karŖımıza çıkmaktadır.

Aidiyet: Mahalleye Bağlılık

Mahallede yaŖanan dayanıŖma pratikleri sakinlerin mahallelerine bağlılığıyla ilişkilidir. Mahalleye bağlılık ne kadar yüksekse, kentsel dönüŖüm sürecindeki dayanıŖmanın da o oranda güçlendiği gözlemlenmektedir. “Mahalle bağlılığının gücü nasıl ölçölür?” sorusunun cevabı muğlâk olsa da, yaptığımız derinlemesine görüŖmeler ve anketlerden elde ettiğimiz sonuçlar aŖađıda belirtilmiŖtir.

Anket yapılan mahallelilerin % 62 kadarı 30 yıldan daha uzun süredir, % 20'si ise 20 – 30 yıldır mahallede yaŖamaktadır. Anket ve mülakat yapılan kiŖilerin arasında son dönemdeki muhalefet hareketlerinden haberdar olması göz önünde bulundurulmuŖ olmasının da etkisiyle 10 yıldan daha az zamandır mahallede ikamet eden bulunmamaktadır. Dolayısıyla, araŖtırmaya katılanların uzun yıllardır mahallede bulunması, yüz yüze ilişkileri güçlü kılmaktadır.

Mahallede grup halinde ekmek yapanlar arasından bir kadın şöyle söylemektedir:

“Hemşehrilerim ve yakınlarım bu mahallede oturuyor. Hem komşularla aile gibiyiz. Buralar apartman katlarına benzemez. Apartmanlarda buradaki komşuluk bulunamıyormuş, kimse birbiriyle selamlaşmıyormuş. Ben evimin kapısını kilitlemem gün boyu.” (HY, 45 yaşında, Kadın, Tokatlı, Emekli.)

Diğeri hemen şu sözleri eklemektedir,

“Biz burada birbirimizin ciğerini biliriz.” (A, 41 yaşında, Kadın, Çalışmıyor.)

Buna karşılık 17 yaşındaki, üniversite sınavına hazırlık aşamasında olan bir genç kızla yaptığımız görüşmede farklı bir tablo ortaya çıkmıştır:

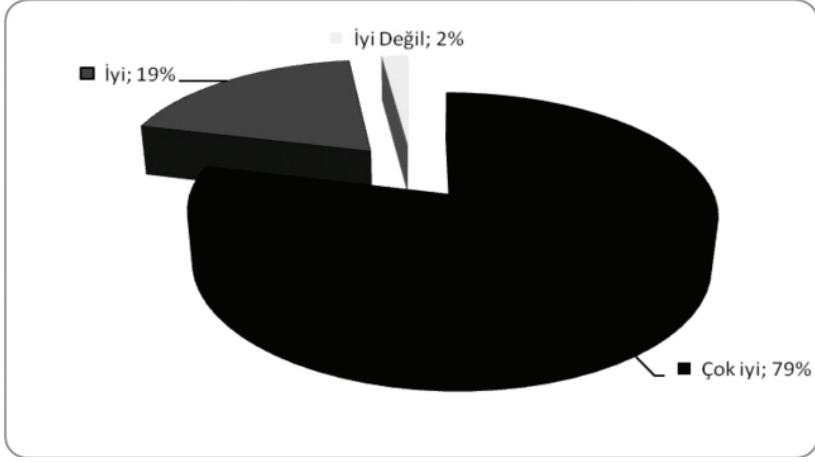
“Ben bu mahalleden taşınmak istiyorum. Okula gidip gelmem çok zor. Kışın yollar hep kapıyor, araba girmiyor bizim eve kadar. Arkadaşlarımızla oturacağımız, konuşacağımız bir pastane bile yok. Merkeze gitmeyi istiyorum, orda herşey var ama babam burdan gitmek istemiyor.” (GZ, 17 yaşında, Kadın, Öğrenci.)

Aynı gence mahalledeki komşuluk ilişkilerini, arkadaşlık ilişkilerini sordüğümüzdaysa yanıt değişmektedir:

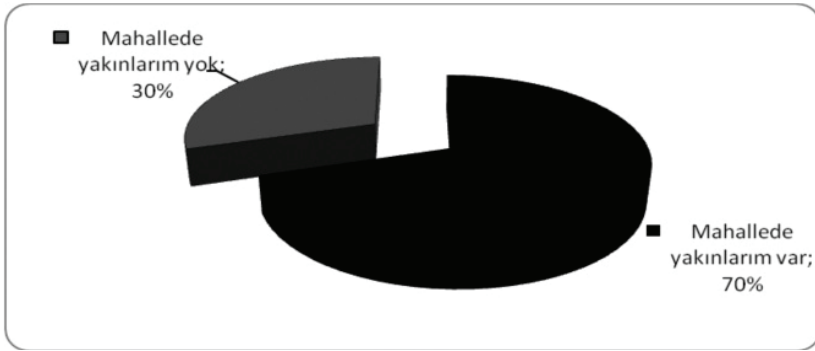
“Mahalledeki herkes akrabamız gibi, arkadaşlarım da öyle. Doğduğumdan beri tanıyorum hepsini, birlikte büyüdük, aynı okula gittik. Yalnız lisede ayrıldık çoğuyla, bazıları meslek lisesine gitti, bazıları düz liseye, öyle ayrıldık. Hepsiyile çok iyi anlaşıyorum.” (GZ, 17 yaşında, Kadın, Öğrenci.)

Bu iki örnek mahalleye bağlılığın daha çok toplumsal ilişkilerden kaynaklandığını ve duygusal bir boyutunun da olduğunu göstermektedir. Her iki farklı açıklamada da tek bir ortak noktada buluşmakta olup, o da gençlerin de yaşlıların da genelde komşuluk ilişkilerini yoğun ilişkiler olarak nitelendirmeleri; bunu bir avantaj, olumlu bir durum olarak görmeleridir.

Anketimize göre, komşuluk ilişkilerinin çok iyi olduğunu söyleyenler % 79, iyi diyenler % 19, iyi değil diyenler ise % 2'dir.

Toplumsal örüntülerin birbirine ve mahalleye olan bağılılığı çok yoğun biçimde etkilediğı görülmektedir. Mahallede farklı toplumsal örüntü tipleri olduğundan bahsedebiliriz. Bu örüntüler etnik kökene, hemşehrlik ilişkilerine, akrabalık ilişkilerine dayalı olanlar olarak birbiriyle kesişen kümeler şeklinde algılanabilir. Birbirleriyle kesişmeyen kısımlarıysa farklı dayanışma ve aynı zamanda ayrışma pratikleri yaratmaktadır.

Yukarıdaki grafik, tüm mülakatlarda karşımıza çıkan bir tabloyu sayısal olarak göstermesi açısından oldukça önemlidir. Mülakatlarda, mahallenin ilk kuruluşunun, herkesin birbirinin akrabasına ya da hemşerisine haber vermesiyle “imece usulü” ile kurulduğı karşımıza çıkmaktadır.

“Benim akrabam geldi, senin akrabın geldi, ötekinin akrabası geldi öyle kuruldu bu mahalle. Toplanıyorduk aramızda para topluyorduk, karar veriyorduk kimin evi o gece yapılacak diye, sonra yapıyorduk” (PA, 84 yaşında, Sivash, Erkek, Emekli).

“Babam buraya bizden önce gelmiş, o zamanlarda kimse yokmuş buralar bomboş tarlaymış. Sonra ilk gelenler akrabalarını yani bizleri getirmiş, evler yapılmış. Ben o zamanı hatırlıyorum, her gece birinin evi yapılırdı, hep birbirine yardım vardı o zamanlar. Birinin kumu mu yok, kumu olan getirirdi, birinin ev yapmak için taşı mı bitmiş hemen gençler gider taş taşırdı. Yardım, komşuluk çok başkaydı o zamanlar” (HY, 45yaşında, Tokatlı, Kadın, Emekli).

Mahallede bulunan 9 dernekten 1’i mahalle derneği, 1’i camii derneği diğerleriye hemşehri derneğidir. Bu durum mahalledeki hemşehri ilişkilerinin gücünü gösteren bir etken olarak belirtilebilir.

Alevilerin mahallede daha çok örgütlü olduğunu ve birbirlerine sağlam ilişkilerle bağlı oldukları da gözlemlenmektedir. Ancak, hemşehrilik ve etnik – mezhepsel kökene bağlı yakınlıklar bir yandan bağlayıcı bir ilişki ağı sunup, iç dayanışmayı artırırken, diğer yandan zaman zaman mahalle çapında ortak dayanışmayı zayıflatan bir yapı da sergileyebilmektedir. Kentsel dönüşüm karşıtı mücadelede bu birleştirici ve ayırıcı unsur çok net bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Mahallede nüfus olarak ya da yalnızca etkinlik olarak baskın olan bir grup diğerinden fazla olduğunda, diğer grupların mücadeleden dışlandığı görülebilmektedir.

Kazım Karabekir’de Aleviler daha etkin ve örgütlü konumda olduklarından, sünni grupların mücadeleye zaman zaman daha uzaktan baktıkları görülmektedir. Hatta bu tür bir ayrışmanın, 80 öncesinden beri söz konusu olduğu, yukarı mahalle – aşağı mahalle olarak ayrışmanın mekânsal olarak belirlendiği dernek mensuplarınca belirtilmiştir.

“Mahalledeki faaliyetler aslında 1990’lardan sonra başladı, darbenin etkisinin geçmesi ve sol grupların mahallelere yönelik faaliyet yürütmeye karar vermesi 1995 yılını buldu. O dönemden itibaren dernekte aleviler çoğunlukta oldu. Biz bunu kırmaya çalıştık, sürekli olarak kendimizi geri plana ittik, başka arkadaşları ön saflarda olmaları için cesaretlendirdik. Şimdi şimdi bunun meyvelerini aldığımızı düşünüyorum” (Dernek Mensubu 2 – 50 yaşında, Erkek, İşçi).

Mahalledeki bu sürecin farkına varılmasının ardından, mahalle derneğinin her grup tarafından eşit düzeyde sahiplenilmesi adına ortak ihtiyaçlar için dernek faaliyetlerinin gerçekleştirildiği de dernek mensupları tarafından dile getirilmiştir. Bunların başında, mahallede aşağı ve yukarı mahalle olarak adlandırılan iki mahallenin tam ortasına bir adet çeşme kurulmasında

derneğin ön ayak oluşu gelmektedir. Böylece dernek, yalnızca alevi gruplar için değil, aynı zamanda sünni gruplar için de faaliyet sürdürdüğünü tüm mahalleye göstermek istemiştir. Bu dayanışma faaliyetlerinin çoğalmasını yeni bir mahalleye bağlılık sürecinin oluşmasını beraberinde getirmiştir.

Mahalleye bağlılık konusundaki bir diğer ölçücü etken ise taşınma isteğindeki düşük orandır. Ankete katılanlar arasında % 88'lik bir oran taşınmak istemediğini belirtmiştir. Bunun aksi bir örnek olarak ilk kuşak gecekondulardan sayabileceğimiz ve 1970'li yıllardaki kentsel mücadelelerde etkin olmayan Kuştepe Mahallesi örneğini verebiliriz. Kuştepe'de yapılan bir saha araştırmasına göre, Kuştepe sakinlerinin sadece % 19'u mahallede yaşamayı sürdürmek istemektedir (Kazgan, 2002: 22).

Derinlemesine görüşmelerde taşınmak istemeyenlere neden taşınmak istemediklerini sordüğümüzda, özellikle kadınlar komşuluk ilişkilerini, mahallenin güvenli oluşunu belirtmiş, hem kadın hem erkeklerde ise burada doğmuş ya da büyümüş olmanın taşınmak istememe konusunda önemli bir etken olduğu gözlemlenmiştir.

130

“Biz buradan nasıl taşınalım? Nereye gidelim? Herkes artık akrabamız gibi olmuş, bundan sonra nerede bulacağım ben eş-dost? Gençliğim geçmiş burada başka yerde ben artık yaşayamam” (EL, 80 yaşında, Kadın, Bursalı).

Buna hemen ek olarak diğer komşu şunları eklemektedir:

“Apartmanlarda kimse kimseyi tanımıyormuş, kimse apartmana kim girdi kim çıktı bilmiyormuş. Bizim bir akrabamız taşındı apartmana, çocukları bütün gün evin içindeymiş. Apartman bize göre değil. Bak kapımızın önünde komşularla oturuyoruz. Apartmanda bunu yapamazsın” (HAC, 43 yaşında, Karslı, Kadın, Ev Kadını).

Buna karşın bazı kişilerin daha konforlu evlerde oturmak amacıyla, taşınmak isteklerini de görüyoruz.

“Benim kardeşim Beylikdüzü'nde oturuyor. Tertemiz apartmanı var, kışın çok güzel ısınıyor, kapıdan çöpü de alınıyor, rahatlar. Ben oraya gidince çok rahat ediyorum. Burada yollar yokuş, kışın evden çıkamazsın, kar yağında bakkala zor gidersin” (HY, 45 yaşında, Tokatlı, Kadın, Emekli).

Aynı kişiye, mahalleye dair altyapı yenilense, yollar düzenselense daha sıhhi bir ortam yaratılsa yine burada kalıp kalmayacağını sorduğumuzdaysa cevabı şöyle oluyor:

“Ben de isterim mahallem güzelleşsin. Biz yine burada kalabileceğsek neden gideyim ki? Ben burada büyümüşüm, konum komşum burada, ısınma sorunun olmasın, sokakların yapılsın hiçbir yere gitmem. Biz bu eve varımızı yoğumuzu koyduk, onlar bırakılıp gidilir mi?” (HY, 45 yaşında, Tokatlı, Kadın, Emekli).

Siyasal Aidiyet: Mahallenin Siyasal Mirası

Kazım Karabekir Mahallesi sol geleneğin baskın olduğu mahallelerden biridir. Mahallenin politikleşmesi hikâyesi aslında diğer gecekondulu mahallelerinden çok farklı sayılmaz. Mahallenin politikleşmesi sürecinde, dışarıdan gelip, mahalledeki gençlerle ideolojik fikir paylaşımlarında bulunan kimi sol örgüt mensuplarından bahsedilmektedir. Özellikle de 1960’ların ikinci yarısından başlayıp 1980’e uzanan bu dönemde TBP (Türkiye Birlik Partisi) ve CHP mensubu mahalleliler, zamanla Dev-Yol örgütüyle de etkileşime girmiştir.

“Bu mahallenin kuruluşunda Giresunlular önemli bir role sahipti. Bunlar Demirelciydi, Sivaslı kesimi de Birlik Partili idi, içlerinde CHP’liler de vardı” (YF, 52 yaşında, Sivaslı, Erkek, Emekli).

“Gençliğimize gelince, biz yoksuluz o zamanlar. O zaman solcular ağırlık kazanıyor her yerde ama daha bizim mahallede bir şey yok. Biraz öğrenince Büyükdere’ye gidip gelmeye başladık, orada abiler vardı, bize anlatırlardı. Bir şey bildiğimizden değil, delikanlılığımızdan giderdik. Bu işlere girince öğrendim ben her şeyi, mecbur kaldım, okudum” (N, 46 yaşında, Zonguldaklı, Erkek, Taksici).

Yine ülkenin politik iklimiyle paralel bir biçimde yıllarda genç üniversitelilerin, dışarıdan gelen diğer öğrencilerle etkileşime girdikleri bilinmektedir. Mahallede gitgide örgütlenen Dev-Yol nüfusun büyük bölümünü etkiler hale gelmiştir. Bazı olaylar bu dönemin belirleyicilerindendir. En önemli dayanışma pratikleri ise zamanın “Kürt İdris” lakaplı “arazi mafyası” liderinin mahalleden kovulması ve bunu takip eden dönemde örgüt dayanışmasıyla gecekondulu inşa edilmesidir.

“75’te yıkıma geldiler... Polisler bir şey yapamadı, dozeri yolladık geri. O zaman Hacıosman’dan, Büyükdere’den yardıma geldiler bize. Sonra soruşturduk bu işin arkasında kim var diye. Bize dediler ‘Kürt İdris yaptırıyor. Buraları almış.’ Toplandık 8-10 kişi, Hacıosman’da evi vardı o zaman, gittik bir gece vakti” (YF, 52 yaşında, Sivaslı, Erkek, Emekli).

1975'li yıllarda sol kesimlerin gecekondulu meselesini sahiplendiğini yukarıdaki alıntıdan da oldukça iyi anlayabiliyoruz. Alıntıyı yaptığımız kişi, mahalledeki tüm “arazi mafyası” sürecinin sol gruplar önderliğinde sonlandırıldığını belirtmektedir. Halen de mahallede Halk Evlerinin örgütlü olduğu görülmektedir.

Diğer bir cepheden bakarsak, bu mahallelerdeki sol geleneğin aslında ideolojik bir tabandan hareketle başlamadığını da iddia edebiliriz. Şöyle ki mahalleli, yoksul, marjinalize edilmiş, enformel bir hayata mecbur olduğu 1970'lerde, muhalif olmak, sesini duyurmaya çalışmak ve o süreçten kendine bir yaşam alanı yaratmak zorundadır ve bu alanı yaratabilme zeminini de sol siyasal grupların destekçiliğinde bulmuştur demek hiç de yanlış olmayacaktır.

“Benim babamlar da Sivas'ta Menderesçiydi ama buraya gelince amcam [Türkiye] Birlik Partili oldu. Yoğun siyasetçiydi. Ondan dolayı bizim ailede hiç CHP'li falan çıkmadı. Sonradan biz başka başka siyasetlere yöneldik. Hangi partiden olursa olsun şunu söyleyebilirim: Deniz Gezmiş ölünce bütün mahalle ağlamıştı inanın” (YF, 52 yaşında, Sivaslı, Erkek, Emekli).

“1970'lerde kıyamet koptu mahallede. Solcudur, komünisttir diye neler söylediler bize. Halen daha öyle diyorlar, devam ediyorlar. Aslında burada hep ezilen kişiler var, cahil, ezilen kişiler var, hepsi yoksul... Biz hep temiz toplumuz, aniden birleşir, kendi işini birlikte görür... Biz belediyeye de müraacaat ediyoruz, muhtara da müraacaat ediyoruz hiç ilgilenen yok, biz de kendi işimizi kendimiz görüyoruz.” (PA, 84 yaşında, Sivaslı, Erkek, Emekli).

Bu anlatılan sol geleneğin yine iki türlü etkisi görülmektedir. Birincisi muhalefeti güçlendiren, ikincisiyse zayıflatan kısım. Sol geleneğin verdiği örgütlenebilme ve birbiriyle dayanışma halinde iş yapabilme, muhalefet edebilme, iktidara karşı gelebilme alışkanlıkları hızlı ve net tepkilerin verilmesini sağlamaktadır. Örneğin hemen bir afiş çalışması yapıлып, sokak sokak dolaşılıp imza toplanarak bir konuda dilekçe vermek geçmişteki deneyimleri yaşayan ideolojik aidiyeti olan mahalleliler sayesinde çok daha kolay seyretmektedir. Buna karşın, daha önce hiçbir politik faaliyette yer almamış ya da tersine, sağ partileri destekleyen mahalleliler dönüŖüme karşı harekette dışarıda kalmaktadır.

Dayanışma: Mahalledeki Dayanışma Örüntüleri ve Pratikleri

Mahalledeki kentsel dönüŖüme karşı hareketin gücünde, geçmişten gelen dayanışma pratiklerinin izlerinin bulunduğu açıktır. Mahallede gerçekleştirdiğimiz anket ve mülakatlarda özellikle sorulmamasına karşın

hemen her görüşmecinin bir dayanışma hikâyesini kendiliğinden anlattığı göze çarpmıştır. Özellikle de 1960-1970 yılları arasındaki imece usulü ev yapımı en çok bahsedilen ve mahallenin belleğinde en çok yer etmiş konudur. Yalnızca evlerin yapım aşamasında değil, aynı zamanda yeterli parası olmayanlar için malzemelerin ortaklaşa satın alınması, evin içinin döşenmesi gibi pratiklerde de dayanışma süreçleri mevcuttur ve bu dayanışma süreçleri toplumun birlikte iradesini, azmini, aynı yolda birlikte sonuna kadar gidebilmelerinin de bir örneğini gözler önüne sermektedir. Görüşme yaptığımız mahalleli kadınlardan bir tanesi şöyle belirtmektedir:

“Bu ev her yıkılışında her gece yeniden imece usulüyle yapıldı, ekipler artık hepimizi tanımıştı. Onlar da inanamıyordu ama bizde azim vardı. Yılmadık, yine yaptık, benim çocuğum hastalandı o zamanlarda, onun da psikolojisi etkilendi tabii. Biz her defasında evi yeniden yapınca, sonunda ekipler gelmeyi kestiler” (HY, 45 yaşında, Tokatlı, Kadın, Emekli).

Bu direncin, yalnızca siyasal bir aidiyeti olan kişilerle sınırlı bir direnç olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Direncin temelini, evini koruma, çocuklarını koruma, mahallesini koruma gibi daha farklı aidiyetler oluşturmaktadır.

Mahallede tüm altyapı hizmetleri mahallelinin çabasıyla getirilmiştir. Elektrik, su gibi ihtiyaçları elde edebilmek için mahalleliler bir dernek kurmuş, bu dernek aracılığıyla belediyeye ve ilgili idarelere dilekçe göndermişler. Anlaşma sürecinin ardından ise kendi aralarında topladıkları paralarla elektrik direkleri, kanalizasyon boruları almışlar ve altyapıyı böyle oluşturmuşlar.

“Elektrik, kanalizasyon için aramızda para topladık. Daha önce bize elektrik geliyordu ama Adalet Partisi’ne bu mahalleden oy çıkmıyor diye bize elektrik vermediler. Biz de direk başına 500 lira topladık, 1966-1967 yılları arasında yatırdık o parayı, elektriğimiz geldi” (PA, 84 yaşında, Sivasslı, Erkek, Emekli).

Mahallede hizmetlere ulaşabilmek için denenen yolların başında çeşitli milletvekili ilişkileriyle hükümete kadar gidip, oradan yardım isteme yolu seçilmiş, diğer yandan ise mahallelinin dernek kurma girişimiyle sorunlar çözülmeye çalışıldığı görülmektedir.

“Su ya da kanalizasyon için eylem falan olmadı. Bir dernek kuruldu mahalle derneği olarak ama şimdiki mahalle derneği ile hiç ilgisi yok. Bu dernek 69 yıllarında kuruldu. Bu dernek için büyük miktarda para toplandı ve o derneğin başkanı bu parayı aldı kaçtı, sonra bulundu ve bu parayla

camii yapıldı. Sonra da 1972-1973 yıllarında bir dernek daha kuruldu, halen malzemeleri duruyor. Bu dernek de ilk olarak Kestane Suyunu 3 farklı çeşmeye bağladı. Tabii bu dernekler, para toplama işi kolay olsun, sorunlar kolay çözülsün diye kurulan işlevsel derneklerdi, politik değillerdi... O zamanlar 3-5 kişinin organize ettiği olaylardı bunlar aslında ve siyasi kimliği olanlardı başta olanlar. [Türkiye] Birlik partililer ve birkaç CHP'li baskındı diyebiliriz" (YF, 52 yaşında, Sivashlı, Erkek, Emekli).

Mahalle, pek çok defa yıkım tehdidi geçirmiş ve bu tehdiye karşı birlikte durarak mücadele etmiştir. Mahallelinin daha çok tehlike son noktaya yaklaşmış somut bir hal aldığı zaman harekete geçmek gibi bir özelliği bulunmaktadır. Bu saptamaya dair kanıtları ise mülakatlarda da bulmak mümkündür:

"75'te yıkıma geldiler. Bunlar gelmeden önce biz mahallede geziyoruz. Birlik olalım, yıkım olacak diye. Kimse inanmıyor bize. Kafa sallayıp yolluyorlar. Ben umutsuzdum, bir şey olmaz bu halktan diye. Sonra yıkıma gelince, bir baktım tüm mahalleli toplandı. Şimdi de aynı. Bakmayın mahallelinin öyle ilgisiz olduğuna. Ama konuşup duruyoruz. Bir icraat yok mesele oraya gelsin diye toplanır" (N, 46 yaşında, Zonguldaklı, Erkek, Taksici).

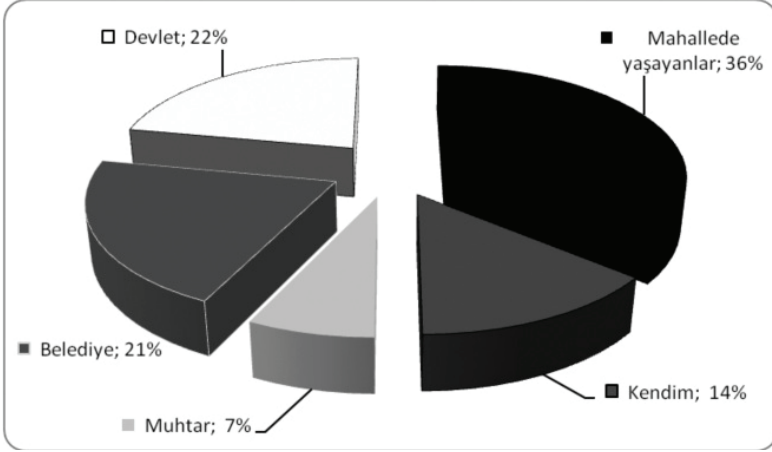
134

"1980'in hemen öncesinde dozerleri taşıyıp, mahalleden kovmuş bu mahalleli. Tabii önce tek evlik yer alıyormuş herkes ama sonrasında herkes çocuğuna çoluğuna da ev yapmaya başlamış ve o sırada para ilişkileri araya girmeye başlamış, para işi araya girmeden önce birliktelik daha güçlüydü bu mahallede. Gerçek imece usulü vardı" (H, 47 yaşında, Kastamonulu, Erkek, Emekli).

Aslında bu pratiklere baktığımızda, pratiklerde bir sürekliliğin söz konusu olduğunu, kentsel dönüşüme karşı hareketlerin de aynı araçları kullandığını, aynı "el yordamıyla" direnişini gösterdiğini görmekteyiz. Yine dernekleşme, bu işten daha iyi anlayan önder bir grubun öne geçerek süreci takip etmesi, dilekçeler verilmesi, yürüyüşler düzenlenmesi, bilgilendirme toplantıları ve idareyle birebir görüşmeler sonucu sorunların çözülmesi. Mahalle yine aynı süreci izleyerek hukuki güvence arayışına girmiştir.

Diğer bir veri olarak mahallede, kentsel dönüşüm meselesiyle ilgili kimin çözüm üreteceğine inanıldığını sordüğümüzde mahallelinin % 36'sı esas olarak mahallelinin öz gücüne güvenmekte olduğu, sorunların çözümü konusunda belediye, devlet gibi kurumlara karşı güvensizlik duyduğu ortaya çıkmaktadır. Bu veriler, Kent Hakkı kurma mücadelesi için önemli bir irade ve algı göstergesi olarak yorumlanabilir. Belediye ve devlete olan güvenin de

toplamda yüksek çıkmış olması ise, mücadeleyle ilgili bazı konuların tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini işaret eder niteliktedir.

Buna karşın, cevaplar arasında derneğin çıkmıyor oluşu, aslında mahallelinin bu anket yapıldığı süreçte mahalle derneğini kurumsal bir mahalle temsilcisi olarak görmeyişinden kaynaklandığı söylenebilir. Mahalle derneği mensuplarıyla yaptığımız görüşmelerde de bu sıkıntının aşılması için çeşitli çalışmaların gerçekleştirildiği, bu çalışmalar sayesinde derneğe karşı olan önyargının kırılmaya başlandığı özel olarak belirtilmiştir. Gençlere yönelik kurslar, gündelik yaşama dair problemlerin çözümüne yönelik yapılan işler, derneğin itibarını her geçen gün biraz daha artırmakta, mücadelenin kurumsallaşmasını sağlamaktadır.

Mahalleye dair önemli bir tespit ise, sol aidiyeti olan grupların, mahalle algısının diğer kesimlere göre daha farklı olduğudur. Sol aidiyeti olan grup, bir yandan komşular, akrabalar gibi organik bağlarından bahsetmekte, bunun yanı sıra kentsel dönüşüm sürecine karşı ideolojik bir karşı duruş da sergilemekte, hatta diğer kesimleri bu ideolojik bakışla bütünleştirmeye çalışmaktadır.

“Bu mahallelerden kaç tane kaldı ki? 1980 yılında hepsini dağıttılar. Bir tek 1 Mayıs Mahallesi var, bir iki mahalle daha var, bir de burası kaldı. Hala Halk Evi çalışmaları yapılıyor bu mahallede, bu mahalleyi bırakmayız, isteseler de gelip dönüşüm yapamazlar. Burası hala örgütlü bir mahalle, bir harekette hemen toplanır” (YF, 52 yaşında, Sivaslı, Erkek, Emekli).

Yukarıdaki alıntıda da, eskiden örgütlü sol bir grubun mensubu olan kiŖinin mahalleyi oldukça politik bir mahalle olarak tanımladığını, bu nedenle de mahalleye olan güveninin yüksek olduğunu gözlemliyoruz. Bu noktada, yine soyut ve basitleŖtirilmiŖ bir tablo çizdiğimizde, siyasi kimliği belirgin olan mahalleliler mahalleyi bir toplumsal mücadele alanı olarak görmekte, diğersleri ise mahalleyi evleri, aileleri olarak ifade etmektedir. Bu algı farklılaŖması, mahalle için Kent Hakkı mücadelesinde “bölücü” bir sürecin oluŖmasına sebebiyet vermektedir.

Sonuç

Kent Hakkı'nı kurmak, kentin yoksul, emekçi kesimleri olmaksızın mümkün değildir. Diğers taraftan kent, yalnızca fiziksel mekânlar bütünü değil, hatta bundan daha çok toplumsal ilişkiler ağıdır da. Kentte yaşayabilme pratiğı, kurumsal olan ve olmayan dayanışma ağlarıyla gerçekleştirilir. Kente tutunabilmesi en zor olan gruplar ise Lefebvre'in tanımlamasıyla, göçmenler, gençler, öğrenciler, emekçiler, metro durağı ve kendi evi arasında koŖturup durmak zorunda kalan gruplardır (Lefebvre,1972: 121). Dolayısıyla çalışan, üreten, kentin işlemedinde vazgeçilmez olan ara işleri yapanlar bu emekçi, görelî yoksul kesimlerdir. Kent Hakkı'nı kurabilecek olanlar yine bu gruplardır.

İstanbul ölçeğinde durum değerlendirmesi yapıldığında, gecekondular mahallelerinin kentsel müdahalelere direniŖ ve sistemin baskılarına karşı bu yaşam biçimini koruma konusundaki pratiklerde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Gecekonduların geçmişte evlerini kurma biçimlerindeki mücadelelilik, hiçbir kentsel hizmetin bulunmadığı toprak parçalarının kentsel mekânlara çevirebilme konusundaki sabır ve azimden de öte bugün en sistemli, kurumsallaŖan ve kapsamlı direniŖi yine bu mahalleler göstermektedir.

Gecekondular mahallelerinin kentsel dönüŖüme karşı gösterdikleri direniŖ, ilk bakışta el yordamı ve alışkanlıkla gösterilen bir olumsuz tepki olarak algılanabilir. Ancak, 10 seneye yakın bir zamandır giderek yoğunlaŖan müdahalelere karşı güçlenen mahalleliler, kurumsallaŖmış, bilinçlenmiş, dile getirme biçimlerini değıŖtirmiş ve bugün kendi evlerini savunma noktasından çıkararak yaşam biçimleri, dayanışma örüntüleri ve toplumsal ilişkilerini koruma noktasına kadar ilerlemişlerdir. Hatta mahallelilerin, Kazımkarabekir örneğinde de görüldüğü gibi, üçüncü köprü, yerel ve genel seçimler, son dönemde gündeme gelen hidroelektrik santral meseleleri gibi pek çok alana dair söz söyleyebilir hale geldikleri, mahallelerin birbiriyle de dayanışmaya girdiğı görülmektedir. Bu tutum ve mücadelenin gelişme süreci, bugün “tapu isteyen mahalleli” düzeyinden çıkmış, “hukuki güvence talep eden mahalleli”

düzeyine hatta kentin geneli üzerine söz söyleyen ve talepte bulunan kentli noktasına evrilmiştir. Mahallelilerin aralarındaki toplumsal bağlar, geçmiş dayanışma pratikleri, kurumsallaşma, dernek – kooperatif kurma alışkanlıkları güçlendikçe, mahalleyi içten ayırıştırın etnik köken, din, mülkiyet farkları aşıldıkça, kentin tamamını kapsayan bir mücadele pratiği oluşmaktadır.

Neoliberal sistem bugün kendini mekân üzerinden yeniden üretmeyi seçmiştir ve dolayısıyla bu sisteme karşı çıkış, yine mekân üzerinden oluşturulacak bir pratikle mümkün olabilir. Bu bağlamda, Kent Hakkı'nı kurmak, bugünden yarına ya da belirli bir kuram, ideoloji bağlamında mümkün olamayacaktır. Kent Hakkı, toplumsal yaşamın ya da mevcut kurumsal siyasal pratiklerin sınırlarıyla aşmalıdır. Gecekondu mahallelerinde kentsel dönüşüm karşı mücadeleler örneğinde gözlemlediğimiz kentsel toplumsal hareketler, tüm sınırlılıklarına ve çelişkilerine rağmen, kentsel mekânı bize ait hale getirecek pratikleri uygulayarak, mevcut neoliberal sisteme değmeyen yeni bir sistem oluşturma çabaları için yol gösterici olabilir.

DİPNOTLAR

- 1 Bu çalışma, (Proje Kodu: 09.104.001) Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Destekleme Fonunun katkıları ile gerçekleştirilmiştir. Fona teşekkürlerimizi sunarız.
- 2 Sosyal ayrışma, gecekondu bölgelerinin ve o bölgelerde yaşayanların “varoş” damgasıyla dışlanması hakkında bkz. Bali Rıfat, Tarz- 1 Hayattan Life Style'a Yeni Seçkinler, Yeni mekânlar, Yeni Yaşamlar, İstanbul: İletişim yay., 3. basım, 2002.

KAYNAKÇA

- Aslan, Ş. (2005a), “1970’li Yıllarda İstanbul’da Katılımcılığın Örneği Bir Yerel Kent Deneyimi; 1 Mayıs Mahallesi”, İstanbul’da Kentsel Ayrışma, (İstanbul: Bağlam Yayınları), s. 267-286.
- Aslan, Ş. (2005b), “Sıradışı Mahallede Tarih ve Kimlik Sorunsalı”, KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, No: 20.
- Bali, R. (2002), “Tarz-1 Hayattan Life Style'a Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar,” (İstanbul: İletişim Yayınları), 3. Basım.
- Bourdin, A. (2008), “Gentrification: Un « Concept » À Déconstruire”, Espaces Et Sociétés, No.132: 23-37.

- DanıŖ, D./ Pérouse, J. F. (2005), “La Politique Migratoire Turque: vers une normalisation?” *Migrations Sociétés*, V.17, No.98.
- Davis, M. (2006), *Gecekondu Gezegeni*, (İstanbul: Metis Yayınları).
- de Souza, M. L. (2010), “Which Right to Which City? In Defence of Political-Strategic Clarity”, *A Journal For And About Social Movements*, Volume 2 (1) s: 315 – 333.
- Dépaule, J.-C. (1984), “Territoire De L’urbain Et Pratiques De L’espace”, *Politiques Urbaines Dans Le Monde Arabe*, (Lyon: Maison De l’Orient).
- Engels, F. (1992), *Konut sorunu (Zur Wohnungfrage, 1872)*, (İstanbul: Sol Yayınları), (Çev. GüneŖ Özdural).
- Erder, S. (1998), “Kentsel GeliŖme ve Kentsel Hareketler: Gecekondu Hareketleri”, *Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi*, (İstanbul: WALD Demokrasi Kitaplığı), s. 293-309.
- 138 Gönen, Z. (2008), “VaroŖların Zabtiyesi Ya Da Kent Yoksullarının Neoliberal Denetimi”, *Toplumbilim*, No:23: 93-103.
- Harvey, D. (2008), “Right to the City”, *New Left Review*, No: 53: 23-40.
- Kazgan, G. (2002), “KuŖtepe Gençliđinin Sosyoekonomik Görünümü”, *KuŖtepe Gençlik AraŖtırması*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).
- Kuyucu, T./Ünsal, Ö. (2010), “Urban Transformation as State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in Istanbul”, *Urban Studies*, 47(7): 1479-1499.
- Lefebvre, H. (1970), *La Révolution Urbaine*, (Paris: Editions Gallimard).
- Lefebvre, H. (1972), *Le droit à la ville; suivi de, Espace et Politique*, (Paris, Anthropos).
- Rousseau, M. (2008), “Bringing politics back in: la gentrification çömme politique de développement urbain? Autour des ‘villes perdantes’”, *Espaces Et Sociétés*, No.132: 75-90.

- Şen, B. (2010), “Kentsel Dönüşüm Ve ‘Kaybetmeden Mücadele Etme Arayışı’ Gülsuyu-Gülensu Ve Başbüyük Deneyimleri”, Tarih, Sınıflar Ve Kent, (Ankara: Dipnot Yayınları).
- Şen, B. (2006), “Soylulaştırma ve Konut Sorunu: Kente Dair İyimser Beklentilerin Karşılanamaması”, Planlama, Siyaset, Siyasalar, İzmir: 6. Dünya Şehircilik Kongresi - 9 Eylül Üniversitesi.
- Yalçın, M. C./Çavuşoğlu, E. (2009), “Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek”, Mimarist, No.33.